

ARTYKUŁY RECENZYJNE/RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2022 z. 2
PL ISSN 0033-202X

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA KRAJOWEGO

Zbiór wywiadów z bibliotekarzami *Praca i pasja* (Simonjetz, 2021) autorstwa Moniki Simonjetz wpisuje się w krąg przedsięwzięć wydawniczych prezentujących teksty będące efektem rozmów z niezwyklejmi osobowościami, twórcami, ludźmi sukcesu (np. Anna Luboń *Mistrzynie*, Helena Zaworska *Dobrze, że żyłem. Rozmowy z pisarzami*). Autorka wywiadów tak określa swoich rozmówców: „Niezwyczajni bohaterowie zbioru pod tytułem >>Praca i pasja<< są wśród nas. Na różnych etapach drogi zawodowej. Wytrawni dyrektorzy, kierownicy, długoletni i początkujący bibliotekarze. Wszechstronni, twórczy, często mający niemałe osiągnięcia naukowe. Łączą pracę w bibliotece z innymi zainteresowaniami i działalnością (pedagogiczną, dydaktyczną, społeczną)” (s. [10]). Publikacja stanowi zapis ciekawych karier zawodowych, może być źródłem wzorców osobowych, inspiracją do innowacyjnych działań bibliotecznych, a także, jak zaznaczyła we wstępie autorka wywiadów, próbą poznania się i integracji środowiska. Jest także interesującą lekturą, co niewątpliwie jest zasługą zarówno bohaterów wywiadów, jak i ich rozmówczynie.

Biblioteka Główna Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie to największa i najstarsza spośród bibliotek polskich szkół artystycznych, a także jedna z najciekawszych bibliotek specjalnych w Polsce. Na jej wysoką wartość składają się w dużej mierze unikatowe zbiory dawnej Biblioteki Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie. Jadwiga Wielgut-Walczak zaprezentowała, opartą na szerokich badaniach, monografię tej biblioteki zatytułowaną *Jedyna taka w Polsce.... Dzieje Biblioteki Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie* (Wielgut-Walczak, 2021). Biblioteka Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie powstała w 1868 r. równocześnie ze swoją instytucją macierzystą – pierwszym na ziemiach polskich muzeum przemysłowym. Inspiracją twórcy muzeum i biblioteki Adriana Baranieckiego stał się wywodzący się z Anglii ruch odnowy rzemiosła i sztuki użytkowej, w tym sztuki książki, Arts & Crafts. Autorka przedstawiła dzieje biblioteki, zanalizowała powstanie i rozwój księgozbioru oraz cennych zbiorów graficznych. Osobne rozdziały zostały poświęcone udostępnianiu zbiorów, publicznemu charakterowi biblioteki oraz jej znaczeniu w życiu artystycznym Krakowa.

Nowatorskie badania na temat cech wydawniczych książki XIX-wiecznej i początku XX w. przedstawiła Anna Gruca w publikacji „Poświęcenie pisem drukowanych zwyczaj wprowadził...”. *Drukowane dedykacje w książce okresu zaborów* (Gruca, 2021). Obiektem zainteresowań autorki stały się drukowane dedykacje, listy i przedmowy dedykacyjne oraz związane z nimi teksty w publikacjach z XIX oraz z początku XX w. Rozdział pierwszy został poświęcony strukturze drukowanej dedykacji i jej miejscu w książce, a rozdział drugi wartości dedykacji jako źródła informacji bibliograficznych oraz innych, dotyczących książki, autora i osób zaangażowanych w jej powstanie. W kolejnych trzech rozdziałach zanalizowano związki dedykacji z życiem naukowym, kulturalnym i społecznym epoki zaborów. Pokazano na przykład, jak dedykacje w pracach naukowych obrazują różnorodne kontakty między uczonymi, pozwalają poznać autorytety, są trwałym śladem wydarzeń naukowych.

Seria wydawnicza „Polnische Bibliothek” – dzieło życia Karla Dedeciusa, wybitnego tłumacza literatury polskiej na język niemiecki, teoretyka przekładu, pomysłodawcy i organizatora Deutsches Polen Institut (Niemiecki Instytut Kultury Polskiej) – doczekała się monograficznego opracowania autorstwa Mieczysława Dąbrowskiego zatytułowanego *Biblioteka Polska Karla Dedeciusa. Projekt – proces – znaczenie* (Dąbrowski, 2021). Seria Polnische Bibliothek pod redakcją Karla Dedeciusa była publikowana w latach 1982-2000 przez wydawnictwo Suhrkamp Verlag we Frankfurcie nad Menem i finansowana przez Fundację Roberta Boscha. Ogromne i wyjątkowe przedsięwzięcie, zapoczątkowane w okresie podziału Europy żelazną kurtyną i murem berlińskim, miało wielkie znaczenie dla transferu kulturowego między Polską a Niemcami i krajami niemieckojęzycznymi. Praca została podzielona na pięć rozdziałów. Pierwszy – „Projekt” – zawiera ogólny zarys projektu serii oraz przedstawia metody jego badania i opisu przez autora monografii. Następne dwa rozdziały prezentują sylwetkę Dedeciusa, jego biografię, osiągnięcia translatorskie. Kolejne ukazują założenia projektu wydawniczego serii, program, procesy produkcji oraz przedstawiają szczegółową analizę pięciu części serii (w tłumaczeniu na język polski – „Epoki literackie”, „Powieści historyczne”, „Opowiadania”, „Poezja”, „Kultura i społeczeństwo”). Głosy oceny i krytyki dzieła Dedeciusa przedstawiono w ostatnim rozdziale książki.

Książka niemieckiego historyka Karla Bösch, której pierwsza wersja ukazała się w Niemczech w 2011 r. pod tytułem *Mediengeschichte. Vom asiatischen Buchdruck zum Fernsehen* i po publikacji w Stanach Zjednoczonych w angielskim tłumaczeniu w 2015 r. stała się światowym bestsellerem, została udostępniona polskim czytelnikom. Publikacja *Media a przemiany historyczne. Od druku do Internetu* (Bösch, 2021) jest tłumaczeniem uzupełnionego i poszerzonego wydania niemieckiego z 2019 r. W tytule polskiego wydania został podkreślony zasadniczy temat pracy – relacja między

mediami a przemianami, głównie politycznymi, w dziejach. W rozdziale pierwszym „Przełom druku” autor wskazuje na Azję Wschodnią jako kolebkę druku. Kolejne rozdziały to „Pierwsze periodyki”, „Media i droga do nowoczesności”, „Modernizm, wojny światowe i dyktatury”, „Media w czasach zimnej wojny”, „Era Internetu z perspektywy mediów”. Jedną z charakterystycznych cech ukazania historii mediów przez K. Böscha tak opisała Magdalena Saryusz-Wolska w przedmowie redaktor naukowej: „Mimo że w książce wiele razy pojawia się pojęcie przełomów medialnych, to praca Böscha traktuje tak naprawdę o kontynuacjach i paralelach. Za każdym razem, gdy opisuje on mechanizmy kształtowania się nowego medium, podkreśla procesualny charakter tych zmian, rozłożonych na ogół w czasie i przestrzeni” (s. 11).

Zjawiska sztuki w przestrzeni mediów społecznościowych to temat książki Marty Miaskowskiej *Social net art. Paradygmat sztuki nowych mediów w dobie Web 2.0* (Miaskowska, 2022). W pracy zostały przedstawione, zanalizowane i poparte przykładami polskimi i zagranicznymi m.in. takie zjawiska w zakresie social net artu, jak wykorzystanie wideo, funkcjonowanie masowego obrotu obrazem w komunikacji społecznej, tworzenie wirtualnego portretu. Autorka zwróciła też uwagę i opisała problem niezależności przestrzeni mediów społecznościowych i sztuki w jej granicach. „Ta niezależność ma oczywiście swoją cenę, bo budowanie kariery artystycznej w strukturach środowiska artystycznego jest już dobrze znane, a więc znacznie łatwiejsze niż zbudowanie jej w przestrzeni nowej, demokratycznej, wolnej od hierarchii, gdzie takie same narzędzia i prawa przysługują artystom, nie artystom i amatorom” (s. 186).

W pracy Dariusza Jarugi *Komunikacja sieciowa. Źródła informacji Big Data* (Jaruga, 2021) został przedstawiony system Jazon będący autorską metodyką kolekcjonowania sieciowych zasobów, określanymi jako Big Data. „W niniejszym opracowaniu szczególny nacisk położono na źródła informacji oraz ich kolekcjonowanie. Zebrany narzędziem surowiec – dane – jest zasobem informacyjnym, podlegającym dalszej obróbce – rafinacji, podobnie do rafinacji ropy i analizie informacji” (s. 229). System, w postaci narzędzia teleinformatycznego uruchomionego na kilku serwerach, wykorzystywany jest przez zespół badawczy Katedry Technologii Informacyjnych Mediów Uniwersytetu Warszawskiego na potrzeby badań wewnętrznych oraz na rzecz podmiotów zewnętrznych, takich jak Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Dwie pierwsze części tomu zostały poświęcone obszernemu omówieniu zjawiska Big Data i systemu Big Data Jazon. W ostatniej, trzeciej części pracy opisano cztery przykładowe badania, które wykonano systemem Jazon. Zaprezentowane badanie dotyczy bardzo różnych obszarów – preferencji wyborczych Polaków, wizerunku Jana Pawła II, identyfikacji przyczyn chorób w Polsce czy też wykrycia nieuczciwej praktyki w konkursie internetowym.

Zaprezentowanie i podsumowanie aktualnego stanu badań nad przebiegiem cykli życia oraz starzeniem się piśmiennictwa naukowego, wskazanie kierunków możliwych przyszłych badań nad tym zjawiskiem, to jedne z podstawowych celów opracowania autorstwa Anny Małgorzaty Kamińskiej i Łukasza Opalińskiego zatytułowanego *Cykle życia publikacji naukowych warunkowane praktyką cytowania piśmiennictwa* (Kamińska; Opaliński, 2021). Pozostałe cele to „...omówienie związków oraz implikacji płynących z badań fenomenu starzenia się dla różnych obszarów działalności praktycznej (głównie w zakresie bibliotekoznawstwa i naukoznawstwa, np. zarządzania kolekcjami bibliotek i racjonalnego kreowania zasad polityki naukowej), a także dostarczenie pewnych wskazań o charakterze pragmatycznym samym naukowcom jako przedstawicielom różnych dyscyplin naukowych (s. 6). Rozdział pierwszy pracy poświęcony został teoriom zachowań w zakresie cytowań jako podstawy zastosowania analizy cytowań w naukoznawstwie. W kolejnych rozdziałach omówiono m.in. zagadnienia metodologiczne, główne kierunki badań, przeprowadzono analizę kilku wyodrębnionych, zasadniczych nurtów badawczych.

Dwudziestopięciolecie istnienia gdańskie Wydawnictwo słowo/obraz terytoria uczciło okazałą albumową publikacją o wyszukanej, oryginalnej formie edytorskiej i graficznej *Słowo / obraz terytoria. Autoportret wydawnictwa* (Rosiek, red., 2021). W kręgu zainteresowania powstałego w 1995 r. wydawnictwa znalazły się teksty z dziedziny literatury pięknej, historii literatury, eseistyki, krytyki literackiej, filozofii, sztuki oraz nauk społecznych. Utrzymywany przez lata wysoki poziom realizowanych projektów wydawniczych zaowocował uzyskaniem wielu nagród za wydawane książki. Jubileuszowa publikacja przybrała postać swoistego katalogu wydawniczego, gdzie hasłem stały się m.in.: postać autora, ilustratora, tłumacza, tytuł serii, tytuł książki, nazwa wydarzenia, np. nagrody, nazwa gatunku literackiego np. poezja. W ramach haseł ułożonych chronologicznie (np. od daty wydania pierwszego tomu serii) znalazły się wypowiedzi autorów, tłumaczy, redaktorów serii, fragmenty książek, ilustracje, informacje od redaktorów katalogu. Uzupełnieniem tomu jest bibliografia publikacji wydawnictwa w układzie chronologicznym za lata 1995-2000.

Temat cenzury publikacji w Polsce po 1945 r. wciąż cieszy się zainteresowaniem badaczy. Autorka książki *Cenzorskie lekcje literatury. Studia o systemowej kontroli słowa po 1945 roku* (Woźniak-Łabieniec, 2022) przyjrzała się sposobom cenzurowania wybranych utworów literackich i czasopism kulturalno-literackich. Istotnym założeniem metodologicznym przeprowadzonych badań było „...spojrzenie na oceniany utwór (oraz na sam fakt i sposób ingerencji) jako na zjawisko integralne w ramach procesu historycznoliterackiego” (s. 12). W części pierwszej książki, mającej charakter wprowadzający do późniejszych analiz, autorka pokazuje, jak urząd kontroli niezauważalnie modelował obraz rzeczywistości,

utrwalając nowy porządek społeczno-polityczny. Część druga – to obszerne studium poświęcone redagowanemu przez Jarosława Iwaszkiewicza tygodnikowi *Nowiny Literackie* (1947-1948) i cenzorskim działaniom wobec tego pisma. Część trzecia zawiera pięć studiów o cenzurowaniu poszczególnych pisarzy, pokazujących odmienny w poszczególnych przypadkach zakres i przyczyny ingerencji cenzorskich.

Starannie wydana przez wydawnictwo Rebis, w tłumaczeniu na język polski, książka autorstwa Edwarda Brooke-Hitchinga *Biblioteka szaleńca. Największe kurioza wydawnicze* (Brooke-Hitching, 2020) wpisuje się w nurt publikacji nazywanych książkami o książkach. Eseistycznemu, erudycyjnemu tekstowi towarzyszą liczne ilustracje, prezentujące wybrane przez autora podczas wieloletnich badań i poszukiwań owe kurioza wydawnicze, których wyjątkowość podkreślają już tytuły rozdziałów: np. „Książki z ciała i krwi”, „Książki szyfrowane”, „Literackie mistyfikacje”, „Osobliwości religijne”, „Kurioza naukowe”, „Książki niezwykłych rozmiarów”. Przykłady dziwnych książek reprezentują m.in. książki w oprawie antropodermicznej, podręczniki szamańskie, atlasy zmyślonych ryb czy też miniaturowe Biblie.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Bösch, Frank (2021). *Media a przemiany historyczne. Od druku o Internetu*. Przekł. Izabela Drozdowska-Broering. Warszawa: Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie; Wydaw. Naukowe Scholar, 343 s. Klio w Niemczech; 26. ISBN 978-83-66470-98-9.
- Brooke-Hitching, Edward (2020). *Biblioteka szaleńca. Największe kurioza wydawnicze*. Przekł. Janusz Szczepański. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis, 255 s., il. ISBN 978-83-8188-130-2.
- Dąbrowski Mieczysław (2021). *Biblioteka Polska Karla Dedeciusa. Projekt – proces – znaczenie*. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 209 s., il. ISBN 978-83-235-5212-3.
- Gruca, Anna (2021). „Poświęcenie pisem drukowanych zwyczaj wprowadził ...”. *Drukowane dedykacje w książce okresu zaborów*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 367 s., il. ISBN 978-83-233-5050-7.
- Jaruga, Dariusz (2021). *Komunikacja sieciowa. Źródła informacji big data*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 274 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 204. ISBN 978-83-65741-75-2.
- Kamińska, Anna Małgorzata; Opaliński, Łukasz (2021). *Cykle życia publikacji naukowych warunkowane praktyką cytowania piśmiennictwa*. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 396 s., il. ISBN 978-83-226-4123-1.
- Miaskowska, Marta (2022). *Social net art. Paradygmat sztuki nowych mediów w dobie 2.0*. Poznań: Wydaw. Naukowe Silva Rerum, 198 s., il. ISBN 978-83-67222-08-2.
- Rosiek, Stanisław, red. (2021). *Słowo/obraz terytoria. Autoportret wydawnictwa*. Gdańsk: Fundacja Terytoria Książki, 449 s, il. ISBN 978-83-7908-225-4.

- Simonjetz, Monika (2021). *Pasja i praca. Zbiór wywiadów*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich, 586 s., il. ISBN 978-83-65741-79-0.
- Wielgut-Walczak, Jadwiga (2021). *Jedyna taka w Polsce ... Dzieje Biblioteki Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie*. Kraków: Wydaw. Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki, 455 s., il. ISBN 978-83-66564-39-8.
- Woźniak-Łabieniec, Marzena (2022). *Cenzorskie lekcje literatury. Studia o systemowej kontroli słowa po 1945 roku*. Łódź: Wydaw. Uniwersytet Łódzkiego, 296 s., il. ISBN 978-83-8220-800-9.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 17 maja 2022 r.